

УДК 378.147:81'24:629.5.072.8
DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2020-93-14>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО-МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОРСЬКИХ СПЕЦІАЛІСТІВ

Мороз Олена Леонідівна,
кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри англійської мови в судноводінні
Херсонська державна морська академія
alyona_moroz@ukr.net
orcid.org/0000-0002-1483-9136

У статті визначено особливості професійно-мовленнєвої діяльності фахівців морської галузі. Професійно-орієнтована комунікативна компетенція визначається як важлива складова частина професійної підготовки морських фахівців, отже, ключовим завданням мовленнєвої підготовки у закладах вищої освіти є розвиток усіх складових частин цього феномена. Стверджується, що розроблення ефективної моделі формування професійно-орієнтованої комунікативної компетенції майбутніх фахівців морської галузі та підбір адекватної методики її викладання є неможливими без урахування усіх аспектів та особливостей професійної комунікації. Визначено, що специфіка сфери діяльності представників морської галузі зумовлює певні вимоги до професійно-орієнтованого мовлення морських фахівців. Доведено, що морську англійську мову можна визначати як підмову спеціальності, оскільки вона, по-перше, обслуговує спеціальну, окрему, самодостатню галузь діяльності, а також має свої специфічні особливості на всіх рівнях вивчення.

Ретельний аналіз нормативних документів, безпосередньо пов'язаних з організацією комунікації на морі, дав змогу дійти висновку про те, що стислість, ясність, точність та недопущення різнотлумачень є основними базовими вимогами щодо професійного мовлення фахівців морської галузі, адже від їх своєчасної, лаконічної і недвозначної комунікації залежить безпека судноплавства, життя людей та навколишнього середовища. З'ясовано, що, оскільки спілкування зазвичай відбувається в умовах дефіциту часу та психологічного напруження, то до суттєвих лінгвістичних особливостей стандартної морської фразеології належать перш за все мінімальне використання або навіть опущення вживання функціональних лексичних одиниць, таких як артиклі та допоміжні дієслова (*a/an, the, am/is/are* тощо). Крім того, визначено, що з огляду на можливі технічні перешкоди під час здійснення радіозв'язку та можливі шумові перешкоди під час особистого спілкування рекомендується уникати скорочених форм, які є типовими для повсякденного англомовного спілкування. Нарешті, особливістю професійного мовлення морських фахівців під час здійснення радіозв'язку є обов'язкове використання вербальних маркерів на позначення типу повідомлення та завершення фрази.

Ключові слова: професійно-орієнтоване спілкування, підмова спеціальності, професійна фразеологія, вербальні маркери, лінгвістичне наповнення тексту.

PECULIAR FEATURES OF PROFESSIONAL COMMUNICATIVE ACTIVITY OF FUTURE SEAFARERS

Moroz Olena Leonidivna,
Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the English Language Department for Deck Officers
Kherson State Maritime Academy
alyona_moroz@ukr.net
orcid.org/0000-0002-1483-9136

The article specifies the peculiarities of professional communicative activity of future seafarers. Professionally-oriented communicative competency is defined as a fundamental component of the professional training of seafarers which, in turn, suggests that the key objective of language training in higher maritime educational institutions is the formation and development of all the components of this complex phenomenon. It is argued that the development of the effective model of professionally-oriented communicative competency formation of future seafarers and the selection of the adequate teaching methodology is doomed to failure if all the aspects and peculiar features of professional communication are not taken into thorough consideration. It is determined that the peculiar features of maritime sphere specialists' activity predetermine distinctive requirements to professionally-oriented communication of those working in shipping industry. It is proved that Maritime English can for sure be determined as professional sub-language because it, first of all, serves

for the specific needs satisfaction of one certain, independent, self-sufficient area of human activity and, at the same time, it has distinctive peculiar features at each level of teaching-learning process.

Extensive review and thorough analysis of statutory and requirements documents which are straightforwardly connected to the organization of the professional communication at sea provided for the conclusion that laconism, clarity and accuracy together with the zero tolerance towards the discrepancy are acknowledged as the key fundamental requirements to professional communication of seafarers, as the safety of navigation, human life and environment depend greatly on their timely, unambiguous and laconic communication. It is determined that because of the fact the professional communication usually occurs in the condition of press of time and psychological tension, the linguistic peculiarities of standard maritime phraseology are the following: the minimum use or even complete omission of the functional words, such as articles and auxiliary verbs (a/an, the, am/is/are etc.). Besides, it is stated out that due to the possible interferences while communicating by means of radiotelephone and VHF it is recommended not to use the shortened forms which are so typical for common spoken English. And, finally, one more specific feature of the professional communication of future seafarers when using VHF is the requirement to use specific word markers to specify the type of the message or the end of the phrase or the conversation.

Key words: *professionally-oriented communication, professional sub-language, maritime phraseology, verbal markers, linguistic scope of the text.*

Вступ

Відповідно до нормативних документів, які регламентують вимоги до мінімальних стандартів підготовки моряків, кожен морський офіцер має володіти на належному рівні англійською мовою для ефективного спілкування з членами екіпажу (STCW, 2010), отже, формування професійно-орієнтованої комунікативної компетенції та готовності здобувачів вищої морської освіти у вищих освітніх закладах є важливою складовою частиною їхньої професійної підготовки.

1. Теоретичне обґрунтування проблеми

Сутність професійно-орієнтованого спілкування перебуває сьогодні в центрі уваги багатьох дослідників (Г. Андреева, Т. Боева, А. Вербицький, М. Гончарова, Н. Єршова, В. Зигерт, Г. Китайгородська, Е. Комарова, Л. Ланг, А. Леонтьєв, Б. Ломов, Л. Мазій, Л. Макар, А. Мудрик, В. Сементовська, Т. Сірик, О. Тарнопольський, Е. Трегубова, В. Хоменко, А. Щербов, R. de Beaugrande, L. Beamer, N. Chomsky, C. Cole, T. Hutchinson, J. Horck, D. Hymes, P. Trenker). Науковці, вивчаючи особливості формування культури мовлення, мовленнєвої компетенції, професійно-мовленнєвої компетентності, розробляють підходи до формування комунікативної компетенції, виділяють низку якостей, властивостей, чинників, що зумовлюють їх функціонування. Сучасні дослідники вивчають проблеми іншомовної професійної освіти та формування професійно-орієнтованої іншомовної компетентності майбутніх фахівців різних галузей (О. Гриджук, Р. Гришкова, О. Гулай, Л. Кайдалова, О. Киричук, К. Климова, О. Ковтун, З. Корнева, В. Кущнір, О. Ларіонова, В. Лівенцова, Г. Медвідь, А. Онуфрив, О. Павленко, О. Пономарьова, О. Романовський, І. Секрет, В. Сідоров, В. Смелікова, М. Сотер, О. Токарева). Вважаємо, що для розроблення ефективної

моделі формування професійно-орієнтованої комунікативної компетенції майбутніх фахівців морської галузі необхідно брати до уваги всі аспекти та особливості професійної комунікації. Отже, визначаючи поняття «професійно-орієнтована комунікативна компетенція», ставимо за мету виявлення особливостей професійно-орієнтованого спілкування судноводіїв порівняно зі спілкуванням фахівців інших сфер.

2. Методологія та методи

Специфіка сфери морської комунікації висуває особливі вимоги до використання лексичних і граматичних засобів мови, побудови речень і структури самого висловлювання. Все це підпорядковане одній меті, а саме максимальному задоволенню комунікативних потреб у цій сфері професійного спілкування. Важливість урахування лінгвістичного аспекту комунікативної діяльності фахівців морської галузі підтверджується тим, що це питання є предметом пильної уваги не лише науковців, але й міжнародної морської організації (ІМО), що втілилось у виданні певних нормативних документів, безпосередньо пов'язаних з організацією комунікації на морі, у яких викладені специфічні вимоги щодо цієї підмови спеціальності (Тарнопольський, 2004: 7).

На думку В. Лейчика, говорити про існування підмови тієї чи іншої спеціальності можна лише за таких умов: наявність певної спеціально важливої сфери діяльності чи знань; достатньо великий обсяг інформації, що обробляється в цій сфері; можливість виявлення специфіки на різних, якщо не на всіх рівнях вивчення мови (Лейчик, 1986: 23).

3. Результати та дискусії

У ході дослідження з'ясовано, що, по-перше, морська англійська мова обслуговує спеціальну, окрему, самодостатню галузь діяльності, в якій задіяні не лише фахівці з обслуговування судна (екіпаж),

але й численна кількість установ та персоналу берегового розташування, зокрема адміністрація порту, лоцманська служба, аварійно-пошукова служба, служба логістики, служба регулювання руху суден, тобто морською англійською послуговується уся сфера морського транспорту та перевезень, отже, перша умова виконується. По-друге, визначено, що обсяг інформації, що обробляється в цій сфері, є достатньо великим: це дані від параметрів судна та особистих даних членів екіпажу до повідомлень щодо можливої небезпеки, особливостей вантажу, який перевозиться, особливі умови в тій чи іншій зоні плавання тощо. Циркуляція й обробка цієї інформації мають у морській галузі фундаментальне значення, адже від точності і своєчасності обміну інформацією, надійності її збереження й відтворення, ефективності переробки залежать швидкість, точність і надійність усієї навігаційної системи, безпека людського життя та навколишнього середовища. Отже, друга умова також виконується. Власний багаторічний досвід викладання дає змогу стверджувати, що з огляду на відмінності вимог, які висувуються Міжнародною конвенцією з підготовки та дипломування моряків до фахівців різних рівнів функціонування, необхідно також враховувати специфічні завдання професійно-орієнтованої комунікативної підготовки залежно від рівня навчання (Мороз, 2019). Таким чином, спостерігаємо виконання усіх трьох умов, що дає підстави стверджувати, що необхідно виділяти морську англійську мову як підмову спеціальності.

Для з'ясування сутності професійно-орієнтованої комунікативної діяльності фахівців морської галузі необхідно визначити місце комунікації в їхній роботі, розкрити специфіку мовленнєвої діяльності як ключового компонента в процесі управління судном, з'ясувати основні форми мовленнєвих повідомлень, їх тематичну приналежність, лінгвістичні особливості тощо.

Від того, як розуміють один одного учасники морської професійної взаємодії, залежить безпека судноплавства, життя людей та навколишнього середовища, отже, вкрай важливо, щоб їхнє професійне мовлення було стислим, ясним, змістовним та однозначним, тобто таким, що не допускає різнотлумачень. Своєчасна, лаконічна і недвозначна комунікація є важливим чинником у забезпеченні безпечної та безперешкодної роботи всієї судноплавної галузі. За короткий проміжок часу судоводій має отримати максимальний обсяг інформації з мінімальними часовими витратами (Сме-

лікова, 2017: 53). Саме тому професійне спілкування фахівців морської галузі регламентується стандартами Міжнародної морської організації (ІМО), яка вбачає нагальну необхідність у стандартизації морської англійської мови, використовуваної для здійснення зовнішньої та внутрішньої комунікації у зв'язку зі збільшенням кількості суден, які беруть участь у міжнародній торгівлі, та кількості членів екіпажу, що розмовляє різними мовами.

З 1973 року ІМО розробляла та поліпшувала стандартний морський навігаційний словник (Standard Marine Navigational Vocabulary), який згодом було перероблено на стандартні морські фрази для спілкування (Standard Marine Communication Phrases). Такі зміни були вмотивовані мінливими умовами судноплавної галузі та мали на меті максимальне охоплення усіх головних вербальних комунікацій, які стосуються забезпечення безпеки. У 2000 році документ "IMO Standard Marine Communication Phrases" був прийнятий Асамблеєю ІМО, а користування зазначеними стандартними фразами увійшло до переліку кваліфікаційних вимог та посадових компетентностей усіх членів екіпажу. Безпечний зв'язок – це насамперед знання стандартної фразеології, тому документ ІМО «Стандартні морські комунікаційні фрази» є основним законом, що визначає правила для ведення професійно-орієнтованого спілкування, як зовнішнього, так і внутрішнього. Цей документ розроблений відповідно до інших важливих нормативних документів ІМО, таких як Конвенції ПДНВ та СОЛАС. Рекомендація ІМО з цього питання така: у ситуаціях, коли можливе застосування стандартної фразеології, зв'язок повинен здійснюватися точно відповідно до правил, моряки повинні віддавати перевагу використанню стандартної фразеології та уникати вживання інших, хоча й синонімічних, формулювань.

Стандартні фрази ІМО, що розроблялися і вдосконалювалися впродовж багатьох років, призначені для використання у більшості повсякденних ситуацій, однак важко передбачити фразеологію на всі можливі випадки, що можуть виникнути в процесі професійної діяльності морських фахівців, тому в документах щодо використання мови, прийнятих ІМО, уточнюється, що SMCP побудовані на базових знаннях з англійської мови і вкрай важливо, щоб моряки володіли достатніми знаннями англійської мови.

До суттєвих лінгвістичних особливостей стандартної морської фразеології належить перш за все мінімальне використання

або навіть опущення вживання функціональних лексичних одиниць, таких як артиклі та допоміжні дієслова (a/an, the, am/is/are тощо). Це зумовлено тим фактом, що спілкування може відбуватися у надзвичайних, аварійних ситуаціях та/або за умови дефіциту часу, психологічного стресу під час сприйняття та передавання навігаційних повідомлень (IMO SMCP, 2000), тобто можемо стверджувати, що усна комунікація будується відповідно до принципу економії, діалоги характеризуються цілеспрямованістю та швидким темпом, отже, часу на розмірковування над тим, який артикль чи службове дієслово вживати відповідно до правил граматики, немає.

З огляду на можливі технічні перешкоди під час здійснення радіозв'язку та можливі шумові перешкоди в ході особистого спілкування рекомендується уникати скорочених форм, які є типовими для повсякденного англомовного спілкування (наприклад, вживання повних заперечних форм типу I do not intend, Hose is not connected замість їх скороченого розмовного варіанту I don't intend, Hose isn't connected). Отже, ключова вимога тут полягає у вимові кожного слова виразно та зрозуміло. Особливо це стосується передавання чисельної інформації під час повідомлення курсу судна, координат розташування того чи іншого об'єкта, швидкості руху судна та інших його параметрів. Задля запобігання непорозумінням у цьому разі регламентується чітко вимовляння кожної цифри числа окремо (наприклад, замість one hundred eighty five degrees North (185° N) необхідно говорити one – eight – five degrees North), а для вимови складних власних назв та/або незрозумілих слів рекомендовано вживати морський алфавіт для вимовляння по буквам.

Ще однією специфічною рисою професійно-орієнтованого спілкування морських фахівців є використання діалогу як переважної форми мовленнєвого спілкування, що зазнає постійних чергувань, має порівняно швидку зміну акцій та реакцій взаємодіючих індивідів. Отже, IMO визначила перелік специфічних маркерів повідомлень, які допоможуть безпомилково розпізнати тип повідомлення (наприклад, Instruction, Advice, Warning, Information), а також установила два такі ключові вербальні маркери: маркер на позначення завершення фрази (Over), що означає, що певне повідомлення завершено, співрозмовник може надати відповідь або запит про уточнення, та вербальний маркер на позначення завершення спілкування (Out), який дає чітко зрозуміти, що спілкування завершено.

Висновки

Отже, підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що правила, які визначають норми перебігу професійного спілкування, базуються на таких засадах: вживані мовленнєві форми (команди, повідомлення) повинні забезпечувати мінімум викривлень і втрати інформації; одержання будь-якої інформації здебільшого має супроводжуватися повідомленням у відповідь; кількість слів у сеансах радіозв'язку і їх тривалість повинні бути (за можливості) мінімальними. Це мовлення є контекстним і стислим через знання членами екіпажу професійних ситуацій і застосування ними спеціальної професійної лексики, морської фразеології. Специфічною рисою професійного спілкування морських фахівців є лаконічність. Оскільки ведення перемовин за допомогою радіозв'язку не передбачає зорового сприйняття комунікантів, тобто в ньому відсутні сприйняття міміки, жестів, рухів тіла, а можливі радіоперешкоди не завжди дають змогу сприймати інтонаційний малюнок висловлювання, то особлива увага приділяється саме лінгвістичному наповненню тексту й слова як його одиниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лейчик В. Языки для специальных целей – функциональные разновидности современных развитых национальных языков. *Общие и частные проблемы функциональных стилей*. Москва, 1986. С. 16–28.
2. Мороз О. Особливості формування професійно-орієнтованої комунікації майбутніх фахівців морського флоту в умовах неперервної освіти. *Молодий вчений*. 2019. Вип. 7.2 (71.2). С. 118–121.
3. Смелікова В. Підготовка майбутніх судоводіїв до професійно-орієнтованого спілкування засобами кейс-технологій : дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04. Херсон, 2017. 305 с.
4. Тарнопольский О., Кожушко С. Методика обучения английскому языку для делового общения. Киев : Ленвит, 2004. 192 с.
5. IMO Standard Marine Communication Phrases (SMCP). URL: <https://www.segeln.co.at/media/pdf/smcp.pdf> (дата звернення: 01.11.2020).
6. International Convention on Standards of Training, Certification and Watchkeeping for Seafarers, 1978, amended (Consolidated text). Санкт-Петербург : ЗАО «ЦНИИМФ», 2010. 806 с.

REFERENCES

1. Leychik V. (1986). *Yazyki dlya spetsialnyih tseley – funktsionalnyie raznovidnosti sovremennyih razvityih natsionalnyih yazykov* [Languages for special purposes – functional types of modern developed functional languages]. *Obschie i chastnyie problemy funktsionalnyih stiley* – General and specific problems of functional styles, 16–28 [in Russian].

2. Moroz O. (2019). Osoblyvosti formuvannya profesiino-orientovanoi komunikatsii maibutnikh fakhivtsiv morskoho flotu v umovakh neperervnoi osvity [Peculiar features of professional maritime communication formation of lifelong learning]. *Molodyi vchenyi – Young scientist*, 7.2 (71.2), 118–121 [in Ukrainian].

3. Smelikova V. (2017). *Pidhotovka maibutnikh sudnovodiiv do profesiino-orientovanoho spilkuvannya zasobamy keis-tekhnologii* [Preparation of future navigators for professionally-oriented communication by means of case-study]. (PhD Dissertation). Kherson [in Ukrainian].

4. Tarnopolskiy O., Kozhushko S. (2004). *Metodika obucheniya angliyskomu yazyku dlya delovogo obscheniya* [The methodology of English teaching for business communication]. Kiev : Lenvit [in Russian].

5. IMO Standard Marine Communication Phrases (SMCP). URL: <https://www.segeln.co.at/media/pdf/smcp.pdf>.

6. *International Standards on Training, Certification and Watchkeeping 1978 (consolidated edition)* (2010). Sankt-Peterburh: ZAO “TsNYMF” [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 15.12.2020.

The article was received 15 December 2020.